

A nyolcadik fejezet a bankrendszer kialakulásával és fejlődésével, az egyszintű és a kétszintű bankrendszerrel, a jegybank és a kereskedelmi bankok funkcióival és a tőzsde világával is foglalkozik.

A kilencedik fejezet az ár fogalmát, az árfajtákat (pl. piaci ár, hatósági ár, szabad ár, folyó ár, monopolár, világpiaci ár, stb.) és azok főbb jellemzőit, az árinдекс kiszámításának módját, továbbá a cserearány mutató és az agrárrolló alakulását tárja az érdeklődő olvasó elé.

A tizedik fejezet a beruházás értelmezésével (szűkebb és tágabb értelmezés), a beruházás fajtáival, annak területi alakulásával foglalkozik. A szerző a könnyebb megértés és a szemléletesség növelése érdekében a statisztikai adatokat számos kartogramon és karto-diagramon mutatja be.

A tizenegyedik fejezet a nemzetközi gazdaságtan alapfogalmaival ismerteti meg az olvasót, különös hangsúlyt fektetve a külkereskedelem kialakulására, a szabad kereskedelemre és a külkereskedelmi nyitottságra.

Az utolsó tizenkettedik fejezet a külföldi működő tőkével, annak előnyeivel, hátrányai-val, továbbá a hazai külföldi működő tőkebefektetések időbeni alakulásával foglalkozik.

A most megjelent hiánypótló tankönyvet a közgazdasági kérdések iránt érdeklődők, az oktatók és a hallgatók nagy haszonnal forgathatják.

Dr. PhD Komarek Levente

DÉVÉNYI ANNA, RAB VIRÁG (SZERK.):

Receptek válságra. Pénz és gazdaság a 20. század első felében

Pro Pannonia Kiadói Alapítvány, Pannónia Könyvek, Pécs, 2008. 181 o.

A világ, benne hazánk is egyre mélyebbre süllyed az általános gazdasági válsággá szélesedő pénz- és hitelválság pokoli malmának garatján. A közgazdasági kérdésekhez kevésbé értő, a média rémhíreire ennek dacára vagy épp ezért idegesen reagáló közvélemény számára a folyamat jórészt érthetetlen. Csupán a történések fatalitását érzékeli. A közgazdászok is keresik a kiutat a csapdából. A kísérletek, úgy tűnik, nem hozzák meg a várt sikert. Gyakran felmerül a kérdés, mi az oka, hogy az elmúlt évtizedek több részleges gazdasági válsága után sem lehet megtalálni a gyógyírt a legtöbbször szerint a globalizáció, a neoliberalizmus hatásaként jelentkező világbetegségekre. Vajon az előző 1929–30-as világválság idején másként volt ez? A megfelelő válasz megtalálásának szándéka vezette a Pécsen megtartott konferencia szervezőit is. A konferenciakötet címe: *Receptek válságra. Pénz és gazdaság a 20. század első felében*. Az alcím egyértelműen közli velünk, hogy a közgazdaságtudomány már régebben is találkozott és foglalkozott a kérdéssel. A konferencián elhangzott előadások dokumentálják, hogy a 20. században kialakult az az egységes közgazdasági szemlélet és gazdálkodási mód, amely akár nemzeti, akár transznacionális szempontból tekintve elvileg alkalmas lehetne (lehetett volna) arra, hogy egy, a jelenlegihez hasonló méretű válságot megelőzzünk, elkerüljünk, kivédjünk.

A legérdekesebb, legjobban felhasználható gondolatokat Rab Virág – *Svéd diagnózis, svéd terápia. Gustav Cassel 1920-as memoranduma a világpénzügyi problémáiról* – előadása tartalmazza, mely visszavezet bennünket a két világháború közötti évtizedek korai, a háborút közvetlenül követő időszakába. Ekkor az újjáépítés, a nemzeti gazdaságok megindítása volt Európa egyetemes gondja. A transznacionális problémák már-már globális méretűvé dagadtak. A nemzeti piacok egyetemesnek látszó gondjai így váltak olyan mértékűvé, hogy a svéd Gustav Cassel, a stockholmi közgazdasági iskola képviselője az újszerű dimenziókban megtegye az első meghatározó lépéseket valamilyen megoldás felé. Kiindu-

ló pontja a háború után megváltozott pénzügyi helyzet. Ennek fő jellemzője a megnövekedett pénzkínálat, az áruk kínálatának visszaesése és az áremelkedés. Cassel az infláció folyamatát az első világháború előzményeire vezette vissza. Minden háborús állam részben új bankjegyek, vagy kincstári váltók, kiterjedt bankhitelek formájában több pénzt hozott forgalomba. Így a lakosság vásárlóerejének összessége a nélkül emelkedett, hogy nőtt volna a megvásárolt árucikkek mennyisége. A piacra dobott pénzt a háborúra való készülődés szívta fel. Cassel fontos tétele: „*A tartani kívánt pénzeszközök mennyisége mindig arányos az általános árszinttel. Az árak emelkedésének elsődleges mozgatórugója minden esetben a mesterségesen kreált vásárlóerő. Normál feltételek közt friss vásárlóerőt csak termelés és árucikkek értékesítése képes létrehozni, s az ilyen vásárlóerő nem okoz áremelkedést.*” A termelés háborús célokat szolgált, de az első világháború sem oldotta, nem is oldhatta meg a pénzügyi, gazdasági problémákat. Az öngerjesztő folyamat pedig, a részleges felismerések dacára a háború után ment tovább a maga útján.

Itt csatlakozik Cassel gondolataihoz Hornyák Árpád Adalékok a magyar jóvátétel rendezésének és az 1924. évi népszövetségi kölcsön megszerzésének jugoszláv és angol vonatkozásaihoz című előadása. Hazánk a világháború után a trianoni béke gazdasági következményeinek, a jóvátétel fizetésének satuszorításában él. A magyar miniszterelnök, Bethlen István külpolitikája, nemkülönben gazdaságpolitikája bizonyos részleteiben jól felhasználható recept a ma számára. A gazdasági kényszer hatására megindul a magyar gazdasági struktúrájának az átalakítása, nemzeti valutaváltás történik, szociális átalakulás megy végbe, egyfajta társadalmi béke megteremtésével. A közép-európai régió helyzetére a magyar állapotok ekkor a legjellemzőbbek.

Az általános jellemzők, összefüggések feltárására vállalkozott Kaposi Zoltán *Az ipari struktúra és foglalkoztatás változásai Európában a két világháború közötti időszakban* című előadása. Gazdag tényanyagával, statisztikai adataival továbbgondolásra serkent és a ma számára is felhasználható következtetésekre sarkall.

Hasonló jellegű a kis és közepes régiók szintjén vizsgálódó Nagy Mariann *Közösség vagy egyén? A szász-román régió és Dél-Erdély a 20. század elején* című előadása. Újszerrű megközelítése a kisépek együttélésének, hiszen itt az ökonómiai szempont dominál. Ha hosszú évszázadok folyamán a politikai egyetértés nem jött létre, a transznacionalitás, a globalizmus korában formálódó EU-közösség kohéziójában és vonzásában meg lehet találni az egymásra utaltság és az együttélés gazdasági módozatait, útjait. Ez elvezethet a politikai egymásra találáshoz is. A statisztikai adatok bő felvonultatása meggyőző, az előadás aránylag szűkre szabott kommentárjaival tömör.

Jelenleg a bankcsődök korát is éljük. Sokféle megoldási lehetőséget próbálnak ki elkerülésükre. A bankrendszer egységes működése a gazdasági élet alapvető feltétele. Biológiai hasonlaltal élve a bankhálózat a gazdasági élet érrendszere. Pogány Ágnes a Magyar Általános Hitelbank válságának és a bankkonszolidáció módozatainak bemutatásával egyben érdekes összehasonlítási alapot kínál a ma számára.

A konferencia programjának összeállítója élt a történelmi analógia hasznos módszerével is. Három előadás kínálja erre a lehetőséget és a távlatos továbbgondolást. Harsányi Iván Portugália esetében egy Magyarországra elsősorban méreteinél és gazdasági körülményeinél fogva nagyon hasonló kis ország 1928–1933 közötti helyzetét elemzi szemléletes, a körülmények összevetésére is vállalkozó előadásában. A salazari diagnózis és terápia bemutatásával a válságból kivezető útnak, vagy legalább a kataklizma átvészelésének egyik akkori (dirigista) módozatát vázolja. A diktatúra autarchikus, állami vezényléses gazdaságpolitikája azonban legfeljebb sikeres tüneti kezelés, nagyobb időtávlatban nem megoldás, maga Salazar sem ragaszkodik hozzá utóbb mereven.

Egymásnak felelő előadások a tézis–antitézis szerkesztő logikájára építve Katus László és Szávai Ferenc előadásai. Katus László a dualizmus kori Magyarország helyzetét mutatja be. A közvélemény a dualizmust a magyar gazdaságtörténet egyik virágzó korszakaként ismeri. A történelemtudomány azonban gyakran nem hivatkozik azokra a buktatókra, akadályokra, amelyeket a korabeli gazdaságpolitika ügyesen elhárított. Katus László előadása ezért lebilincselően érdekes, tanulságos.

Szávai Ferenc is különlegességgel szolgál. A trianoni békekötés gazdasági következményeinek, a jóvátétel fizetésének szorításában vergődő kis ország számára újszerű tényezőt jelentett a Monarchia szétesésével járó gazdasági kényszerek együttese. A kettős monarchia egykori tagállamainak „könyvelésileg” is el kellett számolnia az örökséggel. Szávai Ferenc a végelszámolás buktatóinak tényszerű bemutatásával segíti a két világháború közötti Magyarország helyzetének reális megítélését, miközben felhívja a figyelmünket olyan kérdésekre, amelyek hasznosan egészítik ki történelmi ismereteinket.

A modern magyar közgazdasági gondolkodás a nyugat-európai közgazdasági tudomány fő áramában a német iskola hatása alatt jött létre. Ennek hasznát az első világháború utáni Magyarország látta a szokatlanul új körülmények között. Ennek gyakorlati szempontból a Műegyetem közgazdasági karának megalakulásában és az 1920-as évek gazdaságpolitikájának formálódásában volt szerepe. Nem szabad arról sem megfeledkezni, hogy olyan tudós nemzedékek alakultak ki, amelyek a mai gazdaságelméleti gondolkodás létrejöttében is fontos szerepet játszottak és játszanak. Ezt a folyamatot mutatja be tudományos igényességgel Bekker Zsuzsa tanulmánya.

Összefoglalva megállapítható, hogy a *Receptek a válságra* című kiadvány, amely a Pécsen 2005-ben tartott konferencia gondosan megszerkesztett anyagát tartalmazza, szándékolatlanul is friss hozzászólás a világgazdaság mai állapotáról szóló vitához. Éppen ezért gondoljuk, hogy érdemes lenne a szélesebb könyvpiacra is forgalomba hozni, mert lényeges, a közgazdaságtudomány és a felsőoktatás szempontjából is fontos ismereteket közvetít.

Dr. habil. Bertalan Péter PhD

GECSE GÉZA:

***Bizánctól Bizáncig. Az orosz birodalmi gondolat* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2007. 383 p.**

A történelem egyik legérdekesebb, a közvéleményt ma is foglalkoztató kérdése a nagy birodalmak megszületése, fennállása és bukása. A Római Birodalom történetének tanulmányozása után sem találta meg a tudomány a minden igényt kielégítő, megnyugtató választ a kérdésre.

Napjaink egyik izgalmas, a múltat, jelent összekapcsoló, a történelmi kontinuitást is igazoló, ugyanakkor a jövőbe mutató politológiai problémája a birodalmi Oroszország és az örökösének tekinthető szovjet világhatalom, majd az annak helyébe lépő rendszerváltó Oroszország sorsa. Gecse Géza a Nemzeti Tankönyvkiadó gondozásában, 2007-ben megjelent *Bizánctól Bizáncig* címet viselő monográfiája a napjainkban világhatalmi rangját visszazerezni akaró Oroszország nagyhatalmi örökségével és annak újbóli kifejeződésével foglalkozik. A kérdés komplexitását jelzi a kettős cím. A *Bizánctól Bizáncig* egyetemes vallástörténeti és civilizációs jellegű. Az orosz birodalmi gondolat speciális nemzeti vonatkozású, jelezve a szerző nagy ívű általános érdeklődésre számot tartó gondolkodását. Már az előszóban felállítja gondolat-ívének alappilléreit: az orosz pánszlávizmusról, a pán-orosz izolacionizmusról, az eurázsiai imperializmusról, a szovjet birodalmi gondolatról